

Visiedocument gemeentelijke begraafplaatsen van de BUCH-gemeenten

2017

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	2
2. HUIDIGE SITUATIE	3
2.1 BEGRAAFPLAATSEN	3
2.2 AULA'S EN OVERIGE BOUWWERKEN	3
2.3 PERSONELE BEZETTING	3
3. MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN ROND BEGRAVEN EN CREMEREN IN NEDERLAND EN IN DE BUCH-GEMEENTEN	4
3.1 INLEIDING	4
3.2 PERSOONLIJK AFSCHIED	5
3.3 BEGRAVEN IN EIGEN WOONPLAATS	6
3.4 ONTWIKKELINGEN IN DE UITVAARTBRANCHE	6
3.5 ONTWIKKELINGEN BIJ BEGRAAFPLAATSEN IN NEDERLAND	6
3.6 GRAVEN VOOR ONBEPAALE TIJD	7
3.7 FINANCIËLE ASPECTEN VAN BEGRAAFPLAATSEN	7
3.8 CREMATORIUM ALS OPLOSSING VOOR EEN SLUITENDE BEGROTING	7
3.9 VERZELFSTANDIGING/PRIVATISERING VAN BEGRAAFPLAATSEN	8
4. AMBITIES EN UITGANGSPUNTEN	9
5. TOEKOMSTVISIE BEGRAAFPLAATSEN BUCH-GEMEENTEN	11
5.1 VISIE	11
5.2 KERNWAARDEN	11
5.3 DOELSTELLINGEN	11
5.4 POTENTIES EN KANSEN	12

1. Inleiding

Sinds 1 januari 2017 werken de gemeenten Bergen, Uitgeest, Castricum en Heiloo ambtelijk samen in de Werkorganisatie BUCH. De intentie van de deelnemende gemeenten is om enerzijds politiek-bestuurlijk autonoom te blijven en anderzijds door ambtelijke krachtenbundeling de kwaliteit van de dienstverlening te verhogen, de kosten te verlagen en de kwetsbaarheid op te heffen.

Voor de gemeentelijke begraafplaatsen biedt de ambtelijke fusie kansen voor het optimaliseren van interne bedrijfsprocessen en gelijktijdig het verbeteren van de dienstverlening richting burgers. Begraafplaatsen zijn bijzonder omdat ze meer dan andere gemeentelijke diensten sterk afhankelijk zijn van marktwerking binnen de uitvaartbranche. Maatschappelijk is een duidelijke trend waarneembaar naar meer cremen ten koste van begraven, met alle financiële consequenties van dien voor de exploitatie van begraafplaatsen. Indien het dienstenaanbod onvoldoende aansluit bij behoeften in de markt en de tarieven hoger zijn dan die van concurrerende ondernemingen heeft het onmiddellijk zijn terugslag op de inkomsten. Tariefverhogingen leiden veelal tot verder verlies van marktaandeel en bezuinigingen tot kwaliteitsverlies van de dienstverlening en de uitstraling van de begraafplaatsen. Uitdaging is om met een aanvullend en vernieuwend aanbod van diensten een negatieve spiraal te voorkomen. Gemeentelijke samenwerking biedt extra mogelijkheden tot een krachtige profilering binnen de markt en het verminderen van kwetsbaarheid via bundeling van kennis, een centraal administratiesysteem, alsmede 'achtervang' van medewerkers met specialistische functies.

Centralisatie van de begraafplaatsenadministraties en nauwe samenwerking tussen de beheerders en buitendienstmedewerkers binnen de teams Noord en Zuid komt de bedrijfsvoering en exploitatie van de begraafplaatsen ten goede. Efficiënter werken vraagt afstemming van de verschillende werkprocessen. Intentie is om vanaf 2018 te werken met een gezamenlijk administratiesysteem. De administratiemedewerkers verzorgen voor alle gemeentelijke begraafplaatsen de administratie.

Harmonisering van de beheerregelgeving en de tarieven zijn voorwaarden voor een effectievere werkwijze. Het werken met vier verschillende beheerverordeningen en heffingenverordeningen (tarieven) zouden de schaalvoordelen weer voor een groot deel teniet doen. Intentie is om vanaf 2018 binnen de vier betrokken gemeenten te werken met een vergelijkbare beheerverordening en bijbehorende nadere regels, alsmede verordening op de heffing en invordering van lijkbezorgingsrechten en bijbehorende tarieven. Afstemming van de verordeningen vraagt niet alleen een blik naar binnen, maar ook een focus op ontwikkelingen in de samenleving. De toenemende belangstelling voor cremen en natuurbegraven hebben effecten op de bedrijfsvoering van reguliere begraafplaatsen. Zonder aangepast beleid en een verruiming van de dienstverlening die afgestemd is op de hedendaagse wensen is een kostendekkende exploitatie onmogelijk. Het vraagt behalve een interne bundeling van gemeentelijke krachten ook samenwerking met andere marktpartijen (ondernemersparticipatie) en beter inspelen op behoeften van burgers (burgerparticipatie).

Dit visiedocument richt zich voornamelijk op de afstemming van interne en externe ontwikkelingen in relatie tot de beheerverordeningen en heffingen-verordeningen van de vier gemeenten, maar geeft ook een doorkijk naar de verdere toekomst.

In een volgende fase verdient een nadere positionering van de begraafplaatsen binnen het krachtenveld en een uitgewerkt verdienmodel in combinatie met een marketing- en communicatieplan aandacht. In navolging van crematoria en particuliere (natuur-) begraafplaatsen is investeren in promotie een must.

2. Huidige situatie

2.1 Begraafplaatsen

Begraven op gemeentelijke begraafplaatsen binnen de BUCH-gemeenten is mogelijk op 8 locaties:

- gemeentelijke begraafplaats "Bergen" gelegen aan de Kerkedijk in Bergen;
- gemeentelijke begraafplaats "Egmond aan Zee" gelegen aan het Kerkhoflaantje/Voorstraat in Egmond aan Zee;
- gemeentelijke begraafplaats "Schoorl" gelegen aan de Molenweg in Schoorl;
- gemeentelijke begraafplaats "Uitgeest" gelegen aan de Castricummerweg in Uitgeest;
- gemeentelijke begraafplaats "Onderlangs" gelegen aan de Kramersweg in Castricum;
- gemeentelijke begraafplaats "Akersloot" gelegen aan het Dielofslaantje in Akersloot;
- gemeentelijke begraafplaats "Limmen" gelegen aan de Zuidkerkenlaan in Limmen;
- gemeentelijke begraafplaats "Heiloo" gelegen aan de Holleweg in Heiloo.

De begraafplaatsen van Limmen en Akersloot, alsmede het oude deel van de begraafplaats in Heiloo zijn aangewezen als gemeentelijk monument. Hierop zijn ook de gemeentelijke monumentenverordeningen van toepassing. Voor de overige begraafplaatsen is de inventarisatie van cultuurhistorische waarden een toekomstig aandachtspunt, evenals het opstellen van een lijst van bijzondere graven met monumenten die na afloop van de graftermijn behouden dienen te blijven.

2.2 Aula's en overige bouwwerken in beheer bij de Werkorganisatie BUCH

Een aantal begraafplaatsen beschikt over een gemeentelijke aula:

- begraafplaats Bergen bezit een voormalige aula die is heringericht als columbarium. Het voornemen is om deze ruimte weer opnieuw in te richten als kleinschalige aula. Er is een nieuwe behoefte aan uitvaartfaciliteiten ontstaan na sluiting van het aangrenzende particuliere uitvaartcentrum in Bergen;
- begraafplaats "Schoorl" heeft een eigen aula die met regelmaat gehuurd wordt;
- Begraafplaats "Heiloo" heeft een eigen aula die incidenteel gebruikt wordt, maar niet meer voldoet aan de eisen van de tijd;
- begraafplaats "Egmond" heeft geen eigen aulavoorziening;
- begraafplaats "Uitgeest" heeft geen aula, maar wel een centraal op de begraafplaats gelegen kerkgebouw dat beschikbaar is voor uitvaartdiensten.
- begraafplaats "Castricum" heeft de gemeentelijke aula verkocht aan uitvaartonderneming Associatie Uitvaartverzorging (Uitvaartcentrum Castricum);
- begraafplaats "Limmen" is gelegen rond een kerk, waarin uitvaartdiensten mogelijk zijn, maar de gemeente heeft geen eigen aula;
- begraafplaats "Akersloot" is gelegen rond een kerk, waarin uitvaartdiensten mogelijk zijn, maar de gemeente heeft geen eigen aula.

2.3 Personele bezetting

De begraafplaatsen van Bergen, Uitgeest, Castricum en Heiloo hebben 9,4 fte tot hun beschikking voor begraven, bijzetten en onderhoud van de begraafplaatsen.

Het huidige aantal medewerkers per gemeente bedraagt:

Bergen:	4,8 fte (team Noord)
Castricum:	3,0 fte (team Zuid)
Uitgeest:	0,0 fte (beheer door team Zuid)
Heiloo:	1,6 fte (team Zuid)

Voor de administratie van de begraafplaatsen zijn 1,5 fte's beschikbaar.

De medewerkers van team Zuid en Noord werken al samen en de intentie is om stapsgewijs toe te werken naar een zelfsturend begraafplaatsenteam met korte interne communicatielijnen tussen administratie en beheer en een laagdrempelige toegankelijkheid voor bezoekers en nabestaanden.

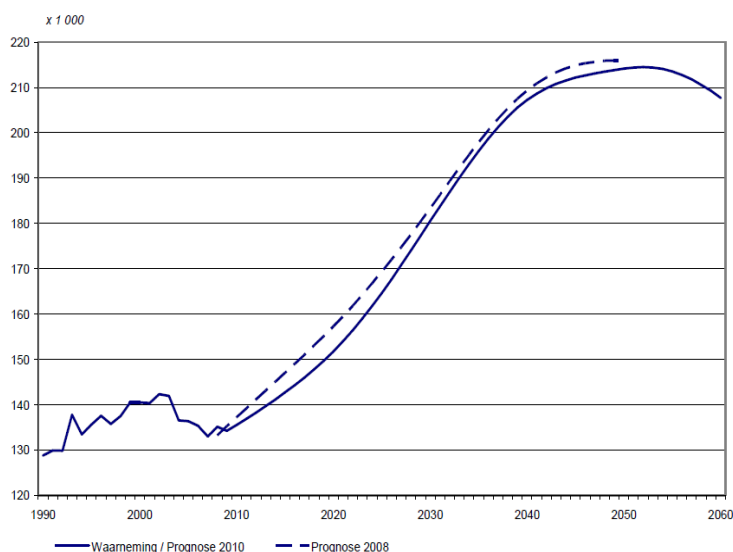
3. Maatschappelijke ontwikkelingen rond begraven en cremeren in Nederland en binnen de BUCH-gemeenten

3.1 Inleiding

De uitvaartbranche is volop in beweging. De belangrijkste ontwikkelingen ten aanzien van afscheid nemen, lijkbezorging en herdenken zijn:

Toename van het jaarlijks aantal overlijdens

- ❖ Het aantal overlijdens neemt in Nederland in de periode van 2015-2040 toe met ongeveer 60% als gevolg van de vergrijzing. Daarmee ook het aantal verrichtingen met betrekking tot begraven en cremeren.
- ❖ Ook binnen de BUCH-gemeenten is een aanzienlijke stijging van het aantal overlijdens te verwachten.

Prognose landelijk sterftcijfers tot 2050

Toename van het crematiepercentage

- ❖ In 2016 lag het gemiddelde crematiepercentage in Nederland op 63%, terwijl dit in 2000 nog 49% was. De verwachting is dat het crematiepercentage in Nederland zal doorstijgen tot 70-75%. Daarbij zijn wel grote regionale verschillen merkbaar. In stedelijke gebieden ligt het crematiepercentage meestal hoger dan het landelijk gemiddelde. Door de toename van het aantal crematoria wordt de reisafstand naar crematoria verkleind. Mogelijk zal hierdoor het crematiepercentage extra toenemen.
- ❖ De meeste crematies van overledenen binnen de BUCH-gemeenten vinden plaats in de crematoria van Heerhugowaard, Schagen, Driehuis, Haarlem en Amsterdam.

Grotere verscheidenheid aan uitvaartrituelen

- ❖ Als gevolg van de multiculturele samenleving en de ontkerkelijking is er behoefte aan nieuwe begraafvakken en themavelden met een specifieke uitstraling en voor specifieke levensovertuigingen.
- ❖ Bij de BUCH-gemeenten nemen de verzoeken voor minder traditionele uitvaarten toe. Het inrichten en/of benoemen van specifieke sfeervelden en themavelden verdient aandacht.

Opkomst van natuurbegraafplaatsen

- ❖ Landelijk is er een stijgende behoefte aan begraven in een natuurlijke omgeving en/of eeuwigdurende grafurst (graven voor onbepaalde tijd). Tevens bestaat de behoefte aan onderhoudsvrije graven, zodat nabestaanden niet belast hoeven te worden met het onderhoud van het graf. De branchevereniging Natuurbegraven Nederland verwacht dat op den duur 5% van de overledenen zal kiezen voor natuurbegraven. Een recent onderzoek van de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen (LOB) geeft aan dat 10% van de ondervraagden belangstelling heeft voor natuurbegraven.
- ❖ Door natuurlijk begraven op reguliere begraafplaatsen mogelijk te maken kan voorzien worden in de behoeften aan onderhoudsvrije graven met een lange graftermijn. Een aantal begraafplaatsen van de BUCH-gemeenten hebben voldoende natuurwaarden om natuurgraven uit te geven en bij voldoende begraafcapaciteit ook de mogelijkheid voor langere graftermijnen en onderhoudsvrije graven. De begraafplaatsen van Castricum, Bergen en Schoorl hebben de beste potenties. Ter onderscheiding van natuurbegraafplaatsen kan gewerkt worden met specifieke themavelden waar natuurlijk begraven centraal staat.

Een groter kostenbewustzijn

- ❖ Nabestaanden laten hun keuzes steeds vaker mede bepalen door de tarieven voor de dienstverlening, waaronder o.a. de keuze voor begraven versus cremeren, het vrijkomende bedrag van een afgesloten verzekering en de economische situatie. De landelijke beeldvorming over de kosten van begraven en cremeren is niet geheel objectief waardoor de indruk is ontstaan dat begraven duurder is dan cremeren. Dit beeld is niet in alle gevallen juist.
- ❖ Voor de BUCH-gemeenten ligt er de uitdaging om begraven te laten concurreren met cremeren en de tarieven voor asbestemmingen marktconform vast te stellen. Concreet betekent dit een vergroting van de keuzemogelijkheden in themavelden én graftermijnen en een aanpassing van de tarieven voor asbestemmingen.

3.2 Persoonlijk afscheid

- ❖ Op het gebied van afscheid nemen en herdenken is een duidelijke trend te zien. In de periode van de Tweede Wereldoorlog tot in de negentiger jaren van de vorige eeuw werd er vrij rationeel omgegaan met de dood en met afscheid nemen. Op de dood rustte een taboe. De uitvaart werd uitbesteed aan een uitvaartondernemer en de belangstelling voor rituelen nam af. De afgelopen decennia is dit aan het veranderen. Er is meer belangstelling voor een persoonlijke invulling van het laatste afscheid. Het afscheid wordt ook benut om het leven van de overledene te vieren en nieuwe rituelen worden ingezet. Rituelen en aandacht bij het afscheid blijken van groot belang voor een goed verloop van het rouwverwerkingsproces. Dit betekent dat de dienstverlening steeds belangrijker wordt bij de exploitatie van begraafplaatsen en crematoria. Nabestaanden zoeken steeds vaker zelf informatie om eigen keuzes te kunnen maken en ze zijn meer kostenbewust dan voorheen.
- ❖ Ook binnen de BUCH-gemeenten is deze ontwikkeling waarneembaar en daardoor nemen de behoeften aan passende en sfeervolle ruimten voor een afscheidsdienst en/of condoleance met eigentijdse rituelen toe. Er wordt ook meer en anders herdacht: meer collectief (lichtjes avond, stille tochten, gezamenlijke herdenkingen), maar ook openbaar (bijv. bermmonumenten).

3.3 Begraven in eigen woonplaats

- ❖ Mensen die kiezen voor begraven worden veelal in hun eigen woonplaats begraven of anders in hun geboorteplaats. Crematoria hebben veelal een regionale functie en de keuze voor een crematorium wordt veelal bepaald door de reisafstand, de dienstverlening, de uitstraling van de locatie en ervaringen bij eerdere crematies in de familie- of vriendenkring. Voor mensen met een uitvaartverzekering spelen ook de voorwaarden van de verzekering en de beïnvloeding door de verzekeraar waar men een uitvaartverzekering heeft afgesloten, zeker als de uitvaartondernemer ook de verzekeringsagent is.
- ❖ In de BUCH-gemeenten is er in het algemeen een sterke verbondenheid tussen woonplaats en laatste rustplaats. Met asbestemmingen ligt dat anders, asbussen worden meegenomen naar huis of verstrooid op een dierbare plek in de omgeving. Steeds vaker worden criteria als kosten (tarieven), sfeervolle uitstraling en ligging van de asbestemmingsmogelijkheden van de begraafplaats en het dienstenaanbod in de afweging van keuzes meegenomen.

3.4 Ontwikkelingen in de uitvaartbranche

- ❖ Naast de landelijk opererende uitvaartondernemingen met eigen faciliteiten en belangen (o.a. verzekeringen) en de grotere regionaal of lokaal opererende uitvaartondernemingen treden zelfstandig opererende uitvaartondernemers zonder personeel (zzp-ers) toe tot de markt. Zij brengen vernieuwende ideeën mee, maar hebben zelf geen faciliteiten. Zij zijn vaak geïnteresseerd in faciliteiten van gemeenten voor opbaren, koeling, afscheid nemen en condoleances. Tevens in het gezamenlijk binden van klanten en het verzorgen van nazorg na overlijden.
- ❖ Binnen de BUCH-gemeenten is het marktaandeel van kleine uitvaart-ondernemers de laatste jaren sterk aan het stijgen. Vaker dan voorheen verzoeken zij voor alternatieve uitvaartrituelen. Het vraagt van de beheerders flexibiliteit en creativiteit om daarop in te spelen.

3.5 Ontwikkelingen bij begraafplaatsen in Nederland

- ❖ Veel gemeenten en eigenaren van bijzondere begraafplaatsen worstelen met de exploitatie van hun begraafplaatsen. Veelal is het beleidsuitgangspunt 'kostendekkende exploitatie', maar dat is niet eenvoudig te realiseren. De exploitaties staan onder druk, doordat de omvang en de inrichting van de begraafplaats en het benodigde onderhoud gelijk blijven terwijl het aantal begrafenissen en grafrechten afnemen. Het is meestal niet mogelijk om de begraafplaats efficiënter in te richten of een deel af te stoten, doordat grafrechten voor een langere periode of voor onbepaalde tijd zijn uitgegeven. Bezuinigen maken het tekort op de exploitatie van de begraafplaatsen nijpender. Een nieuwe trend is verlaging van dienstverlening en onderhoudsniveau, gecombineerd met (soms forse) tariefstijgingen. Dat maakt de begraafplaats er niet aantrekkelijker op. Het gevaar is het ontstaan van een negatieve spiraal, doordat meer mensen kiezen voor cremeren, natuurbegraven of voor een begraafplaats elders.
- ❖ In de BUCH-gemeenten is het onderhoudsniveau van de begraafplaatsen nog steeds hoog. Dit is geen verklaring voor de afname van het aantal handelingen. Het gebrek aan actieve promotie en voorlichting spelen daarbij eerder een rol. Dit punt verdient op korte termijn actie. Te denken valt aan een (gezamenlijke) website, folders en regelmatige activiteiten van uiteenlopende aard. Persaandacht, zoals de opening van nieuwe themaveldjes en herdenkingsmonumenten dient benut te worden, alsmede het aansluiten bij landelijke evenementen zoals week van de begraafplaats, Monumentendag, Wereld lichtjesdag, Allerzielen, Vader- en Moederdag, etc. Ook kan meer ingezet worden op communicatie omtrent het duurzame karakter van begraven en het breder benutten van begraafplaatsen als algemene gedenkparken.

3.6 Graven voor onbepaalde tijd

- ❖ Op veel oudere begraafplaatsen zijn in het verleden graven voor onbepaalde tijd uitgegeven. Vroeger was dat gebruikelijk, graven werden toen niet geruimd. In die tijd werd vaak alleen grafrecht en begraafrecht betaald, kosten voor onderhoud van een graf werden niet of tegen zeer lage tarieven in rekening gebracht en de inkomsten vloeiden door naar de algemene middelen. Voor deze graven komen inmiddels geen inkomsten meer binnen. Wanneer er veel grafrechten voor onbepaalde tijd zijn uitgegeven en in de loop der jaren geen voorziening is gemaakt waarin gespaard is voor het toekomstig onderhoud van deze graven, kan het grafonderhoud zwaar op de exploitatie van de begraafplaats drukken.
- ❖ Ook in de BUCH-gemeenten zijn graven voor onbepaalde tijd aanwezig, maar worden nieuwe graven alleen nog voor bepaalde tijd uitgegeven. Onderzocht gaat worden of alle rechthebbenden van de 'onbepaalde tijd graven' nog aan hun verplichtingen voldoen. Indien dit niet het geval is kan overgegaan worden tot het vervallen verklaren van deze grafrechten.

3.7 Financiële aspecten van begraafplaatsen

- ❖ Veel begraafplaatsen kampen met teruglopende inkomsten en tekorten op de exploitatiebegroting. Dit probleem wordt versterkt doordat vroegere inkomsten ter dekking van meerjarig onderhoud en ruiming van graven na afloop van de graftermijn naar algemene middelen zijn gevloeid en niet zijn opgenomen in een voorziening. Nu het aantal begravingen afloopt manifesteert dit probleem zich extra omdat er minder inkomsten zijn bij gelijkblijvende kosten. De kostendekkendheid komt daardoor meer onder druk te staan. Verdere kostenbesparingen gaan vrijwel altijd ten kosten van het onderhoudsniveau en de uitstraling van de begraafplaats en zullen uiteindelijk leiden tot nog minder diensten en inkomsten. Tariefverhogingen leiden eveneens tot verder verlies van marktaandeel. Blijft over te investeren in een verbreding en differentiatie van het dienstenaanbod en daarmee extra inkomsten te genereren en het investeren in promotieactiviteiten en middelen. Noodzakelijke investeringen die zich op een later tijdstip in veelvoud terugverdienen.
- ❖ Binnen de BUCH-samenwerking zijn door schaalvoordelen op termijn wel verdere kostenbesparingen mogelijk, mits de werkprocessen goed worden afgestemd en er snel geïnvesteerd wordt in een gezamenlijk begraafplaatsen-administratieprogramma. Het van belang om op korte termijn te starten met het aanleggen van reserves voor reeds aangegeven toekomstige verplichtingen. Tevens is het van belang om jaarlijks te investeren in promotie van het dienstenaanbod en promotieactiviteiten.

3.8 Crematorium als oplossing voor een sluitende begroting

- ❖ Een aantal gemeenten kiest er voor om een eigen crematorium te realiseren op de begraafplaats als extra inkomstenbron voor het dekken van tekorten op de begraafplaatsen. Door een crematorium en de begraafplaats(en) in één exploitatie onder te brengen, kan de totaalexplotatie positief beïnvloed worden. Voorzieningen als aula, koffiekamer, rouwkamers, koeling kunnen dan dubbel gebruikt worden. Hierbij moet wel de kanttekening gemaakt worden dat het aantal crematoria in Nederland snel toeneemt, en dat het gevaar van overcapaciteit ontstaat en daarmee crematoria minder winstgevend of in de toekomst zelfs niet meer kostendekkend zullen zijn. Veel gemeenten kampen met een onderbenutting van hun aula. In het geval reeds een aula aanwezig is kan een crematorium of crematiedienst met technische crematie elders het benuttingspercentage en de inkomsten verhogen.

- ❖ Voor de BUCH-gemeenten is de realisatie van een crematorium niet aan de orde omdat het inwoneraantal en het te verwachten aantal crematies daarvoor te gering is in relatie tot de investeringen. In de regio zijn er crematoria in Schagen, Heerhugowaard, Purmerend, Zaanstad, Beverwijk, Haarlem, Velsen, Driehuis en Amsterdam. Vanaf najaar 2018 zal ook in Alkmaar een crematorium operationeel zijn, in termen van marktwerking een extra concurrent.

Opmerkelijk is het lage aantal asbestemmingen op de gemeentelijke begraafplaatsen in relatie tot het aantal crematies. Kiezen nabestaanden bewust voor een eigen asbusbestemming of is er onbekendheid met de mogelijkheden op de gemeentelijke begraafplaatsen? Een uitbreiding van het keuzeaanbod, met betrekking tot sfeervelden en termijnen, in combinatie met voorlichting en promotie van de mogelijkheden verdient in de BUCH-gemeenten aandacht.

3.9 Verzelfstandiging/privatisering van begraafplaatsen

- ❖ In het verleden heeft een aantal gemeenten hun begraafplaats(en) en/of aula's op afstand gezet of geprivatiseerd. Slechts een enkele gemeente is er in geslaagd om voor de bouw en exploitatie van een crematorium of uitvaartcentrum aan marktpartijen de clause op te nemen dat het beheer en de exploitatie van de volledige begraafplaats(en) ook door de marktpartij wordt verzorgd, voor rekening en risico van de marktpartij. Marktpartijen zijn meestal alleen op zoek naar winstgevendende activiteiten. Andere gemeenten hebben getracht de gemeentelijke begraafplaats(en) te privatiseren, maar ook hiervoor blijkt weinig animo bij marktpartijen. Commerciële uitvaartbedrijven zijn vaak bang voor achterstallig onderhoud en het teruglopende aantal begrafenissen, maar marktpartijen denken ook weinig te kunnen verdienen aan het grafrecht. Vaak is er wel belangstelling voor het overnemen van een aula en deze als uitvaartcentrum exploiteren. In een klein aantal gemeenten zijn gemeentelijke begraafplaatsen samen ondergebracht in een zelfstandige stichting.
- ❖ Voor het opstellen van dit visiedocument was er onvoldoende ruimte voor uitgebreid onderzoek, maar de indruk bestaat dat er binnen BUCH-gemeenten geen private partijen zijn die belangstelling hebben voor de begraafplaatsen. Het is daarom aan de BUCH-gemeenten om zelf innovaties op te pakken.

4. Ambities en uitgangspunten

De intentie van de BUCH-gemeenten is er op gericht om kostenneutraal te opereren met regionaal concurrerende tarieven, de handhaving van de huidige (beeld-)kwaliteit van de begraafplaatsen, een klantgerichte dienstverlening en aandacht voor duurzaamheid. Op de langere termijn ook op het leveren van een bijdrage aan het sociale domein van de gemeenten (sociale infrastructuur en arbeidsparticipatie). Met andere woorden, streven naar een verdergaande verbinding tussen burger en begraafplaatsen door hen een bijzondere openbare ruimte te bieden, hen daar ook over te laten meepraten en gelijktijdig 'psychologisch' te binden. Begraafplaatsen transformeren tot gedenkparken.

De uitgangspunten daarbij zijn:

❖ **Klant centraal**

De klant (burgers en ondernemers) staat centraal in de dienstverlening van de begraafplaatsen. Belangrijk zijn de bereikbaarheid, toegankelijkheid, kwaliteit van gebouwen en terreinen en een klantvriendelijke bejegening op de begraafplaatsen. Er is aandacht voor nieuwe ontwikkelingen in de uitvaartbranche en de persoonlijke wensen en ideeën van de klanten. Dit betreft het organiseren van uiteenlopende activiteiten, herdenkingen en bijeenkomsten. Vanuit een proactieve handelwijze vorm geven aan innovaties en burgers betrekken middels burgerparticipatie.

❖ **Kostenneutraal met de uitdaging 'stabilisering tarieven'**

Het beheer en onderhoud van de gemeentelijke begraafplaatsen kan alleen bij een marktgerichte werkwijze in de toekomst voldoende 'inkomsten' genereren voor een kostendeckende exploitatie. Het streven is de omzet te verhogen, de kosten te verminderen (zeer beperkt mogelijk) en de gemiddelde tarieven stabiel te houden. Om concurrerend te blijven met andere marktpartijen is het nodig om bepaalde tarieven te verlagen, met name die voor asbestemmingen en 'eenvoudige graven'. Door het aanbieden van graven die in kosten kunnen concurreren met cremieren (grafrecht van 10 jaar) kan een betaalbaar alternatief worden geboden.

❖ **Integraal samenwerken**

Door een gezamenlijk administratiesysteem, afgestemde werkprocessen en kortere communicatielijnen kan effectiever en efficiënter worden gewerkt. Dit vereist onder andere regelmatig werkoverleg en een harmonisatie van de verordeningen.

❖ **Voldoende onderhoudskwaliteit**

Het onderhoud op de begraafplaatsen staat op een hoog niveau. In de praktijk betekent dat standaardkwaliteitsniveau A-B (CROW-normering). Voor behoud van het gewenste imago is handhaving van dit onderhoudsniveau noodzakelijk. Randen en groensingels kunnen volstaan met extensiever beheer.

❖ **Verbreding van functies en verbindingen leggen met andere domeinen van het gemeentelijke beleid**

De begraafplaatsen bieden de gemeenten en haar inwoners een plek aan voor herdenken en ontmoeten, maar ook een plaats ter beleving van natuur- en cultuurhistorische waarden, alsmede voor extensief recreatief medegebruik (wandelen, rusten en socialiseren). Een ruimte waar men even uit de drukte van de dag stapt om tot bezinning en innerlijke rust te komen, een plek om te genieten van vogels, bomen en bloemen, of om in de nabijheid van overleden dierbaren gevoelens van emotie en bezinning toe te laten. Ecologie, cultuurhistorie, recreatie en maatschappelijke gezondheidszorg in relatie bezien met de begraafplaatsen. Ondernemers en burgers betrekken bij de ontwikkeling en uitvoering van het begraafplaatsenbeleid van de BUCH-gemeenten.

❖ **Duurzaamheid**

Recent onderzoek toont aan dat begraven veelal duurzamer is dan cremeren, mits aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Het stimuleren van duurzaam geproduceerde kisten en lijkwaden, hergebruik van stenen monumenten, ecologische bloemen op de graven en duurzame grafornamenten verdient aandacht. Een andere uitdaging is het vinden van duurzame methoden voor de controle van ongewenste planten en kruiden nu chemische bestrijding verboden is. Stoombehandeling en branden zijn toegestane alternatieven, maar kosten veel energie en brengen risico's mee voor de voorwerpen op graven. Borstelen is alleen op verharde ondergronden mogelijk en niet op grind- en onverharde paden. Schoffelen, wieden en maaien met een bosmaaier is vaak te arbeidsintensief. Vergroening van de ruimte tussen en rond graven met gras of bodembedekkers lijkt kansrijk en verdient nader onderzoek. Vergroening van de begraafplaatsen levert tevens een bijdrage aan het stimuleren van een grotere biodiversiteit.

❖ **Bescherming cultuurhistorisch erfgoed**

Begraafplaatsen zijn vormgegeven uitingen van rouw, zoals die door de eeuwen heen hebben plaatsgevonden. Door de informatie op grafstenen vormen begraafplaatsen een stenen archief. Door het gezamenlijke beeld van de aanleg van de begraafplaats, het materiaalgebruik, de vormgeving en de symboliek van graftekens of van poorten of hekwerken, maar ook van eventuele lijkenhuisjes, muren en van het groen, wordt een beeld gevormd van de identiteit van een dorp, de stad of de gemeente. Om te voorkomen dat dergelijke cultuurhistorische waarden op begraafplaatsen verdwijnen, is het belangrijk dat met name de vooroorlogse begraafplaatsen op dit aspect geïntroduceerd worden en dat de belangrijkste identiteitsdragers van de begraafplaatsen worden benoemd en worden veilig gesteld voor de toekomst. Van belang is het betrekken van funeraire adviseurs en de Erfgoedcommissie bij het vaststellen van beleid.

❖ **Maatwerk leveren en kwaliteit bewaken**

Inspelen op ontwikkelingen in de samenleving en wensen van klanten vraagt maatwerk, flexibiliteit ten aanzien van de regelgeving en creativiteit. Gelijktijdig vraagt het bewaking van het karakter en de sfeer van de begraafplaatsen en themavelden, alsmede de kwaliteit van de dienstverlening.

❖ **Promotie en voorlichting**

De uitvaartbranche is volop in beweging en onderlinge concurrentie neemt toe. Het belang van goede voorlichting over de mogelijkheden die de begraafplaatsen te bieden hebben neemt daardoor toe. Een tweesporen beleid is aan de orde, directe beïnvloeding en binding van burgers aan de begraafplaats en samenwerking met intermediairs (o.a. uitvaartondernemers).

Middels een leerjaren-promotieplan op structurele wijze activiteiten plannen en (laten) organiseren. De samenwerking in BUCH-verband biedt tevens mogelijkheden voor het beheren van een gezamenlijke website voor de begraafplaatsen en het ontwikkelen van folders en andere materialen.

5. Toekomstvisie gemeentelijke begraafplaatsen BUCH-gemeenten

5.1 Visie

De BUCH-gemeenten streven naar transformatie van de begraafplaatsen tot gedenkparken waar volop ruimte is voor de realisatie van persoonlijke wensen in combinatie met een kostendekkende exploitatie, een versteviging van haar marktpositie en behoud van de natuur- en cultuurhistorische waarden.

De dienstverlening kenmerkt zich door persoonlijke betrokkenheid, ruimte voor eigentijdse rituelen en een variatie in het aanbod, daarmee aansluitend bij veranderingen in de samenleving, een cultuurhistorisch besef en het benutten en versterken van de aanwezige groen- en natuurwaarden.

5.2 Kernwaarden

De kernwaarden van de BUCH-gemeenten ten aanzien van de begraafplaatsen zijn klantgericht, ondernemend, respectvol en eigentijds.

5.3 Doelstellingen

De voornoemde visie en waarden krijgen concreet gestalte aan de hand van de volgende doelstellingen:

1. Optimalisering van de dienstverlening ten aanzien van begraven en gedenken, een breed en hoogwaardig scala aan diensten/producten als vertrekpunt nemen;
2. Verbeteren en uitbreiden van het marktconform en kostendekkend werken, met de focus op het genereren van extra inkomsten en reduceren van kosten. De focus op het genereren van meer omzet (aantal verrichtingen) in plaats van tariefstijgingen;
3. Effectief en efficiënt werken op de begraafplaatsen en begraafplaatsen-administratie door het optimaliseren van de samenwerking.
4. Waarde schenken aan en het benutten van de natuur- en cultuurhistorische betekenis van de begraafplaatsen;
5. De sociale functies van de begraafplaatsen en hun gebouwen tot hun recht en bloei laten komen. Begraafplaatsen zijn een belangrijke plaats voor ontmoetingen met lotgenoten ter verwerking van verlieservaringen en het vinden van troost, alsmede een sociale ontmoetingsplekken voor vereenzamende nabestaanden;
6. Het vroegtijdig binden van inwoners en het stimuleren van burgerparticipatie.

5.4 Potenties en kansen

1. Het aantal sterfgevallen in de BUCH-gemeenten is stijgende als gevolg van de vergrijzing. De landelijke verwachting voor 2040 is een stijging van 60% t.o.v. 2010. Dit biedt bij een goede promotie extra kansen voor meer begrafenissen én asbestemmingen.
2. De stijging van het aantal sterfgevallen gaat gepaard met een grotere behoefte aan opbaarfaciliteiten en ruimten voor afscheid nemen. De mogelijkheden van de huidige aula's en gebouwen en buitenruimten onderzoeken.
3. Door een afname van het aantal verlengingen komen er meer graven vrij dan er worden uitgegeven. Dit biedt mogelijkheden voor de inrichting van nieuwe specifieke themavelden, waaronder themavelden 'Natuurgraven', 'Duingraven' en 'Natuurpad' als alternatief voor natuurbegraafplaatsen. Tevens een specifiek themaveld voor goedkope 'Algemene graven' en themavelden voor nieuwe concurrerende asbestemmingen. Een keur aan themavelden ontwikkelen.
4. Ondernemersparticipatie en intensiever samenwerken met (lokale) uitvaart-ondernemers en ritueelbegeleiders kan leiden tot synergie bij het inspelen op klantwensen en innovaties. Ook met betrekking tot een betere benutting van aanwezige en/of met geringe kosten aan te passen voorzieningen voor uitvaartondernemers (o.a. opbaarfaciliteiten, auladiensten, condoleances, nazorg en ontmoeting). De BUCH-gemeenten kunnen andersoortige ondernemers (steenhouwers en kunstenaars) een ruimte aanbieden voor een demonstratietuin ter stimulering van wederzijdse PR.
5. Vanaf 1 januari 2015 is de Participatiewet in werking getreden en is de gemeente verantwoordelijk voor mensen met arbeidsvermogen die ondersteuning nodig hebben. Het valt te overwegen om de betrokken mensen in te zetten op diverse posities op de begraafplaatsen, o.a. informatie-voorziening, sociale opvang en rouwondersteuning van bezoekers, regulier onderhoud van groen en graven, projecten achterstallig onderhoud, promotie en het opknappen van graven met een algemeen cultuurhistorisch belang. De inzet beoogt verbreding van de dienstverlening.
6. Diverse vormen van burgerparticipatie kunnen bijdragen aan het versterken van een sterkere binding met de begraafplaatsen, resulterend in het vroegtijdig reserveren van grafplekken, mondelinge promotie van de mogelijkheden op de begraafplaatsen en participatie van burgers en andere vrijwilligers bij activiteiten en (achterstallig) onderhoud.. Diverse gemeenten zetten burgers in bij het onderhoud van cultuurhistorische begraafvakken of oude begraafplaatsen en het versterken van natuurwaarden, vaak via georganiseerde werkgroepen of verenigingen. Bij de inzet van vrijwilligers is het wel van belang dat ze op deskundige wijze begeleid worden en eventueel geschoold in specifieke taken, en dat er via een soort inspanningsverplichting duidelijke afspraken gemaakt worden over de continuïteit. Dit aspect wordt vaak onderschat. Daarnaast is het van belang te realiseren dat het aantal beschikbare vrijwilligers af neemt door concurrerende activiteiten (o.a. mantelzorg) en dat de gemiddelde leeftijd stijgende is (A.O.W.-leeftijd verhoogd tot boven 67 jaar).

7. De aanwezige aula's hebben de potentie om zich op termijn te ontwikkelen tot een ontmoetingsplek en multifunctioneel rouwcentrum, waar diverse voorzieningen en activiteiten samen komen. Belangrijk daarbij is een weloverwogen keuze voor de wijze van managen en aansturen. Het betrekken van lokale uitvaartondernemers is cruciaal.
8. Iedere begraafplaats heeft bijzondere natuur- en/of cultuurhistorische waarden die uitgebaat kunnen worden voor promotie, variërend van duin- en boslandschap tot een oase van groen en 'cultuur-historisch museum' rond de kerk. Deze in beeld brengen en beleid ontwikkelen. Voor de begraafplaats in Egmond heeft recent een cultuurhistorische inventarisatie plaatsgevonden. In Bergen en Schoorl is reeds gestart met een inventarisatie.